

Institutter, selskaber, museer og foreninger

Den institutionelle skolehistorie 1965–2016

Af Christian Larsen

Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie kan i 2016 udsende årbog nr. 50. Igen- nem de forløbne fem årtier er mange af resultaterne af udforskningen af uddan- nelsessystemet blevet publiceret i årbogen, der har været et af centrene i det danske skole- og uddannelseshistoriske miljø, og som har favnet de mange forskellige aktø- rer inden for forskningsretningen. I denne artikel beskrives de institutioner og for- eninger, som har dannet rammen om dansk uddannelseshistorie siden 1960'erne.

Indledning

I efteråret 1967 kunne det nystiftede Selskab for Dansk Skolehistorie udsende dets første årbog i lyseblåt omslag med 152 sider. Årbogen bar navnet Årbog for Dansk Skolehistorie og rummede forskelligartede artikler, eksempelvis N.F.S. Grundtvigs pædagogiske tanker, den politiske drøftelse af forbindelsen mellem almueskolen og den lærde skole, skolehistorie som en museumsopgave. Der var – forenklet sagt – lidt for enhver smag. Der var også en oversigt over dansk skole- historisk litteratur i 1966. Endelig bragte årbogen også anmeldelser af nyere ud- dannelseshistorisk litteratur: højskoler, latinskoler, folkeskolens 150 års jubilæ- um og sønderjyske lærere. Tager man årbog nr. 49, udsendt i december 2015, har årbogen det moderne universitet som tema med undertitlen ”Kampe, brud og de lange linjer”. Artiklerne handler alle om de universitære uddannelser fra slutnin- gen af 1800-tallet til i dag. Årbogen henvender sig på den måde (igen forenklet sagt) primært til personer, der interesserer for universiteternes historie. Oversig- ten over uddannelseshistorisk litteratur optræder også, ligesom der er en anmel- dersektion. Som noget nyt i forhold til 1967 finder man en oversigt over uddan- nelseslovgivningen i det forløbne folketingsår.

Årbogen har således både undergået forandringer, men har også på mange områder bibeholdt det oprindelige indhold. Jubilæet giver anledning til at se til- bage på årbogens historie, selvom det er gjort før,¹ men også på de institutioner, hvor årbogen har haft hjemme eller er indgået i et fagligt samvirke med. I denne

1 Skovgaard-Petersen 1976 (10 års jubilæum); Skovgaard-Petersen 1992 (25 års jubilæum).

artikel er det formålet at skildre de centrale institutioner inden for det uddannelseshistoriske miljø siden 1960'erne med fokus på Institut for Dansk Skolehistorie, Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie og Dansk Skolemuseum. De tre institutioner har været centrum i et forholdsvist lille fagmiljø, som uddannelseshistorie har været og til en vis grad stadig er. Selvom disse institutioner vil være i centrum, vil også andre skolehistoriske museer og nyere uddannelseshistoriske miljøer blive inddraget i skildringen. Artiklen er ikke i sig selv en historiografisk analyse af dansk uddannelseshistorie,² men vil dog i et vist omfang inddrage den uddannelseshistoriske forskning.

Artiklen bygger for selskabets og årbogens vedkommende især på selskabets arkiv i Rigsarkivet og en gennemlæsning af årbogen. Hvad angår dokumentation af Skolemuseets virke, er kun dele af museets eget arkiv afleveret til Rigsarkivet; resten skønnes stadig at være pakket ned i containerne med museets samlinger. Derfor er Skolemuseets årsberetninger i årbogen den primære kilde til skildringen af museets historie.

Nordisk inspiration

Ved instituttets og især selskabets grundlæggelse kunne der hentes inspiration i Norden såvel som i Europa. I Sverige var Föreningen för svensk undervisningshistoria grundlagt 1920, og året efter udkom det første bind af *Årsböcker i svensk undervisningshistoria*. Initiativtager til foreningen og mangeårig redaktør af årbogen var lektor Bror Rudolf Hall (1876-1950), jf. Esbjörn Larssons artikel i denne årbog.³ I midten af 1960'erne havde foreningen udsendt over 100 numre af årbøgerne med artikler om bl.a. pædagogik, folkeoplysning, folkeskoleloven af 1842, den lærde skole, adelssønners opfostring og skolesløjde.⁴ Hall var fra 1929 også leder af Svenska skolmuseet. Museet, der var grundlagt i 1909, bestod ligesom det danske skolemuseum af samlinger af undervisningsmateriel og skoleinventar. Museet blev nedlagt 1966, og dele af samlingerne overgik til Nordiska museet. For Norges vedkommende var der skolemuseer i Oslo (pædagogisk bibliotek og genstandssamling, grundlagt 1900)⁵ og Stavanger (oprettet 1925, nu Vestlandske Skolemuseum),⁶ mens et skolehistorisk selskab – Selskapet for norsk utdanningshistorie – først blev stiftet i 1977.⁷ Selskabet udsendte fra 1982 *Skolen – årbog for norsk utdanningshistorie*.

2 Se Larsen & Eckhardt Larsen 2009; Larsen & Eckhardt Larsen 2011; Larsen & Larsen 2012.

3 Richardson 1996.

4 *Årsböcker* 1921-2014 (219 bind) er digitaliseret og tilgængelige på hjemmesiden <http://undervisningshistoria.se/arsbocker-i-svensk-undervisningshistoria/> (set 15.7.2016).

5 Oslo Skolemuseum: Les mer om museets historie, <https://skolemuseum.osloskolen.no/siteassets/dokumenter/historikk.pdf> (set 15.7.2016).

6 Stavanger Skolemuseums hjemmeside: <http://www.museumstavanger.no/museene/stavanger-skolemuseum/om-museet/historikk/> (set 11.7.2016).

7 Sirevåg 1981.

Ser vi på selskaber og institutioner uden for Norden, var Deutsche Schulmuseum blevet stiftet i 1875 (men nedlagt 1933), ligesom der havde eksisteret et Gesellschaft für die deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte 1890-1938.⁸ En ny uddannelseshistorisk forening – Historische Bildungsforschung – så først lyset i 1972 som en del af Deutsche Gesellschaft für Erziehungswissenschaft (oprettet 1964); sektionen udgiver fra 1993 en årbog.⁹ I Storbritannien oprettedes The History of Education Society i 1967, mens man i USA i 1960 havde fået History of Education Society, der fra 1961 udsendte *History of Education Quarterly*.¹⁰ Den franske forening Le Service d'histoire de l'éducation er oprettet i 1970/72 og udsender fra 1978 tidsskriftet *Historie de l'Éducation*.¹¹ Endelig skal nævnes ISCHE – The International Standing Conference for the History of Education – grundlagt 1978 for at fremme international udforskning og samarbejde inden for det uddannelseshistoriske felt.¹²

Institut for Dansk Skolehistorie 1965–91

I 1964 kunne man fejre 150-året for udstedelse af 1814-anordningerne. Blandt deltagerne i festlighederne var der en erkendelse af, at den danske landsbyskole manglede videnskabelig udforskning. På initiativ af Danmarks Lærerforening (DLF) blev der skaffet en bevilling til denne opgave, bistøjet af midler fra Undervisningsministeriet, så der kunne ansættes ”en ung videnskabsmand” som kandidatstipendiat på Danmarks Lærerhøjskole (DLH).¹³ DLH var blevet en højere læreanstalt i 1963 som led i rektor Ernst Larsens (1894-1975) bestræbelser på at højne læreanstaltens status, hvor DLH også fik professorer og fastansatte lærere.¹⁴ Larsen, der var cand.mag. i kristendomskundskab og historie, var også interesseret i skolehistorie og arbejdede for oprettelse af et institut. Det blev dog Larsens efterfølger Harald Torpe (1910-96), der kom til at føre ideen ud i livet. Samtidig med Torpes tiltrædelse i 1964 blev Roar Skovmand (1908-87) ansat som professor i historie på DLH. Skovmands fader havde været redaktør af *Højskolebladet*, og Skovmand selv skrev disputats om den danske folkehøjskole 1841-92 og havde udgivet kildesamlinger fra samme periode. Fra 1956 var han direktør for ungdomsundervisningen i Undervisningsministeriet, inden han blev professor. Også DLH's administrator (”direktør”) Erik Jensen (1924-2016) var meget historisk interesseret. Larsen foreslog via Erik Jensen oprettelse af et institut, der i første omgang skulle være et forskningsinstitut, men på længere også skulle undervise. Med bevillingerne i hus kunne instituttet begynde i august 1965

8 Horn 1996. Prondzynsky 2002: 179.

9 Grope 2012: 179-80.

10 McGulloch 2012: 30, 47.

11 Caplat 1978; Caspard 1998; Caspard & Rogers 2012: 81-82.

12 Foreningens hjemmeside: <http://www.ische.org/about-ische/history/> (set 15.7.2016).

13 Årbog 1967: 8 (citater). Degnbol 2001.

14 Markussen 1978.

med kandidatstipendiat Gunhild Nissen (f. 1936) som eneste ansatte, men med Roar Skovmand som leder og en bestyrelse bestående af institutleder, kirke- og skolehistoriker K.E. Bugge (f. 1928), Institut for Kristendomskundskab, professor i pædagogik og forfatter til historisk-pædagogiske værker K. Grue Sørensen (1904-92), Københavns Universitet, og den historieuddannede overbibliotekar Robert Hellner (1918-2004), Statens Pædagogiske Studiesamling, senere Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

I selskabets første årbog fra 1967 blev det nye institut præsenteret således: ”Instituttets opgave er udforskning af dansk skolehistorie. Der lægges vægt på at belyse såvel skolens idémæssige grundlag, dens lovrammer og administrative tilrettelægning som den pædagogiske, faglige, lokalt- og personlighedsprægede udvikling i sammenhæng med tids- og samfundsforholdene.”¹⁵ Den første faste medarbejder blev ansat i sommeren 1966, svenskfødte Ingrid Markussen (f. 1938), og i 1967 blev danskeren Vagn Skovgaard-Petersen (1931-2006) ansat som afdelingsleder, fra 1980 professor i historie med særligt henblik på skolehistorie. Endelig blev Ellen Nørsgaard (f. 1933 i Oslo) i 1971 ansat som kandidatstipendiat og senere som lektor. S sammensætningen af instituttets personale med dette markante nordiske islæt skyldtes Roar Skovmand, der var meget optaget af det nordiske samarbejde, og som bl.a. havde skrevet om samvirket mellem de nordiske folkehøjskoler. Markussen, Nørsgaard og Skovgaard-Petersen kom til at udgøre den faste, videnskabelige medarbejderstab i det meste af instituttets levetid. Gunhild Nissen var fra 1973 ansat på RUC. Foruden den faste medarbejderstab blev der tilknyttet stipendiater og andre medarbejdere, som arbejdede med forskellige problemstillinger, jf. nedenfor.

Formålet med instituttet var som nævnt at inspirere til og at sikre skolehistorisk forskning i hele Danmark ved udforskning, formidling og vejledning, hvilket skete i et tæt samarbejde med selskabet, idet opgaver, der ikke kunne løses i instituttets regi, skete i selskabets regi og omvendt – og fordi de centrale personer indgik begge steder. Således var Skovgaard-Petersen ansat ved instituttet 1968-91, medlem af selskabets styrelse 1966-2004 og redaktør (med få afbrydelser) 1967-2003.¹⁶ Skovgaard-Petersen var den centrale person inden for dansk uddannelseshistorie gennem fire årtier, og hans person fyldte meget.

Instituttet koncentrerede sig om to hovedområder: 1) indsamling, registrering og udgivelse af skolehistorisk materiale og 2) forskning. Både for instituttet og for selskabet blev arbejdet i 1960’erne og 1970’erne præget af at få kortlagt og indsamlet skolehistorisk kildemateriale. Kortlægningen var på det tidspunkt – før den digitale tidsalder med adgang til søgedatabaser og digitaliseret materiale – en forudsætning for, at skolehistorikere kunne finde det relevante materiale, som enten var afleveret til arkiv, eller som fandtes hos kommunen/skolen eller

15 Årbog 1967: 11.

16 Markussen 2001.

hos pensionerede lærere og sognerådspolitikere. Registreringsarbejdet mundede ud i oversigter over skolehistorisk materiale i Rigsarkivet, landsarkiverne og Københavns Stadsarkiv (1971, 1978, 1999),¹⁷ som kunne indgå i det arbejde, som Udvalget til Sikring af Skolehistorisk Materiale foretog, jf. nedenfor. En del af de indsamlede kilder blev udgivet i form af dagbøger fra lærere og elever. Institutet havde også del i registreringerne over de sjællandske gymnasieskoler (1989) og åndssvageanstalten Gammel Bakkehus (1984), ligesom det medvirkede til udsendelse af en samling af danske folkeskolelove 1539-1989 m.v.¹⁸ Et andet led i tilgængeliggørelsen af skolehistorien var udgivelse af bibliografier over skolehistorisk materiale, som blev vægtet højt, især gennem de årlige oversigter i årbogen (udgivet i samlet form for årene 1966-80)¹⁹ og ved Jette Kjærulff Tuxen og Ole Tuxens bibliografi over den universitetsforberedende undervisning.²⁰ Registreringsarbejderne og udgivelserne var således et led i instituttets bestræbelser på at frembringe og formidle det righoldige materiale, som arkiverne rummer. På disse områder havde instituttet forholdsvis frie hænder til at vælge temaer og prioritere indsatsområder.

Hvad angik forskningen, kunne instituttets medarbejdere ikke helt selv fastlægge forskningstemaerne, idet instituttet – som en del af DLH – skulle følge DHL's forskningsformål, hvilket betød, at den videnskabelige forskning skulle tjene folkeskolens tarv. Selvom dette blev fortolket bredt af instituttets medarbejdere,²¹ betød det dog, at udforskning af gymnasieskolen ikke kunne udfoldes og blive et højt prioriteret område, selvom området var et af Skovgaard-Petersens faglige kerneområder. Ingrid Markussen har for nogle år siden beskrevet forskningsmiljøet på instituttet: ”Hver dag mødtes alle medarbejdere kl. halv ti til kaffe og drøftelse af forskningsspørgsmål såvel som politiske, skolepolitiske og kulturelle begivenheder. Ved kollokvier gennemgik man hinandens tekster til kommende artikler; specielt vigtig var gennemgangen af manuskripter til kommende doktorafhandlinger. Jeg har ikke senere mødt et miljø, som var så forpligtet på at kvalitetssikre hinandens videnskabelige produktion som dette. Akkuratessen i tekst og dokumentation var noget, der blev prentet ind i alle deltagerne både af Skovmand og af Vagn.” Markussen fremhæver, at særpræget ved dette miljø også var den grundtvigske prægning – at ikke kun Skovmand, men næsten også alle de øvrige medarbejdere var grundtvigianere eller grundtvigsk inspirerede. Det satte også præg på den forskning, som foregik ved instituttet.²²

Forskningstemaerne var bl.a.: Pædagogik og skolefag, Skolebygninger og sko-

17 Landsarkivet for Sjælland 1971. Waaben 1978. Bonde & Degn 1999. Københavns Stadsarkiv 1973.

18 Nørr 1989. Landsarkivet for Sjælland 1984. Degnbol 1989.

19 Qvistgaard & Markussen 1984.

20 Tuxen & Tuxen 1978.

21 Ehlers 2001.

22 Markussen 2007.

lemiljø (et emne, som Ning de Coninck-Smith tog op), Ungdoms- og voksenuddannelser, især udforsket af Søren Ehlers, Læse- og skrivefærdighed (et stort emne i 1970'erne og 1980'erne med Markussen og Skovgaard-Petersen i spidsen), Offentligt og privat skole, Handicaphistorie fra 1980'erne – især drevet frem af Birgit Kirkebæk og Handicaphistorisk Selskab – Køn og uddannelse samt Læreres uddannelse. Der udkom flere afhandlinger i regi af instituttet eller fra dets medarbejdere, hvor den første var Nissens pædagogiske doktorafhandling om forholdet mellem den offentlige skole og befolkningen på landet 1880-1910, efterfulgt af Skovgaard-Petersens afhandling om almenskoleloven af 1903 og Nørugaards disputats om reformpædagogikken i den danske folkeskole mellem de to verdenskrige.²³

De tre første pædagogiske disputatser fra Danmarks Lærerhøjskoler omhandlede alle skolehistoriske emner: Gunhild Nissen om forholdet mellem den offentlige grundskole og befolkningen (1972), Vagn Skovgaard-Petersen om almenskoleloven af 1903 (1976) og Ellen Nørugaard om mellemkrigstidens reformpædagogik (1977). Afhandlingerne viser spændvidden i instituttets forskning.

(Foto: Carsten Wehler Nielsen)

Foruden den faste medarbejderstab var der tilknyttet stipendiater og andre medarbejdere, der arbejdede med forskellige problemstillinger, eksempelvis Kaare Ulrik Jessen om den vestjyske skoleordning 1875-1905, Søren Ehlers om ungdom og om det grundtvigske alternativ til den offentlige skole, Adda Hilden om pigeskoler og lærerinder, Lejf Degnbol om folkeskolens undervisningsplaner, Ning de Coninck-Smith om børn og skole i København 1840-1920 og Else Karlshøj om folkeskolens centralisering 1937-58.²⁴ Senere fulgte Nete Balslev Wingenders licentiatafhandling om åndssvageanstalten Gl. Bakkehus, Ingrid Markussens bog om landboreformer og skolereformer 1780'erne og 1790'erne, Hanne Engbergs biografi om Christen Kold og Peter Berliners værk om den grønlandske skole²⁵ – samt i begyndelsen af 1990'erne bind 2 og 3 af *Dansk Læreruddannelse*, hhv. skrevet af Tage Kampmann om perioden 1945-91 og af Adda Hilden (lærerindeuddannelse) og Erik Nørr (lokalsamfundenes kamp om seminariedriften).²⁶ I regi af selskabet blev Børge Riis Larsens ph.d.-afhandling om fysik- og kemiun-

23 Nissen 1973. Skovgaard-Petersen 1976. Nørugaard 1977.

24 Jessen 1983. Ehlers 1983; Ehlers 1983. Hilden 1984; Hilden 1984; Hilden 1987; Hilden 1989. Degnbol 1985. Coninck-Smith 1988. Karlshøj 1989; Karlshøj 1991.

25 Wingender 1992. Markussen 1988. Engberg 1985. Berliner 1987.

26 Kampmann 1991. Hilden 1993. Nørr 1993.

dervisningen i gymnasieskolen udgivet.²⁷ Tre af instituttets medarbejdere disputerede for doktorgraden uden for instituttets regi: Ingrid Markussen i 1991 om fremvæksten af et offentligt skolevæsen i 1700-tallet, Ning de Coninck-Smith i 2000 om børn og skole i byen 1880-1920 og Søren Ehlers om ungdomsliv omkring 1900, også i 2000.²⁸

Instituttet blev nedlagt i 1991 som led i en besparelsesrunde, hvor 13 institutter og to afdelinger blev til syv institutter. Instituttets medarbejdere blev en del af Institut for Pædagogik og Uddannelsesforskning. Skolehistorien mistede derved sin institutionelle base, da man ikke længere havde et særligt institut, der kun beskæftigede sig med skolehistorien. Det åbnede til gengæld op for en mere aktiv rolle til selskabet og en plads til et kommende skolemuseum, hvortil grundstene blev lagt i disse år.

Som det fremgår, kom instituttets medarbejdere bredt omkring i den danske grund- og friskoles historie, i skildringen af læreruddannelsen i 1800- og 1900-tallet, gymnasieskolens historie, skoleforhold i by og land og for børn og unge, ligesom også forholdene for udviklingshæmmede blev undersøgt. Derimod blev erhvervsuddannelsernes historie og universiteternes forhold ikke berørt, både fordi der ikke blev tilknyttet medarbejdere inden for disse forskningsområder, men også fordi tilknytningen til DLH gjorde, at disse områder ikke på samme måde som folkeskolen kunne gøres til genstand for udforskning. Forskningen var, hvad man kan kalde for klassisk humanistisk historieforskning, hvor inspiration fra beslægtede videnskaber (som f.eks. etnologi) eller udenlandske teoretikere spillede en mindre rolle. Der var dog en tendens til, at der fra midten af 1980'erne blev hentet inspiration uden for historikerfaget, eksempelvis Ehlers' arbejder om folkeoplysende arbejde for unge eller Coninck-Smiths barndoms-historiske studier. Forskningen var også karakteriseret ved at have fokus på danske forhold, hvor nordiske eller internationale forhold ikke spillede en nær så stor rolle, som det har været tilfældet de seneste 10-15 år.

Selskabet for Dansk Skolehistorie 1966- og årbogen 1967-

Som nævnt var Institut for Dansk Skolehistories forskning underlagt DLH's formålsparagraf om at tjene folkeskolens tarv. Det lagde til dels bånd på instituttets forskningstemaer, og det var her, at forbindelsen til Selskabet for Dansk Skolehistorie kom til at spille en afgørende rolle. Selskabet var nemlig stiftet for at kunne tage initiativer, der rakte ud over DLH's virkekræds, hvorved instituttets medarbejdere fik mulighed for at udforske andre dele af uddannelsessystemet og indgå i projekter om f.eks. gymnasieskolens historie.

Selskabet blev stiftet 27. november 1966. Initiativet var taget af skolebibliotekskonsulent og leder af DLH's skolebibliotekaruddannelse Johannes Nielsen

27 Riis Larsen 1991.

28 Markussen 1991; Coninck-Smith 2000; Ehlers 2000.

(1902-87) og amtsskolekonsulent i Præstø Amt Jens Ingemann Petersen (1906-97) i 1964, idet de følte, at der manglede et selskab for den danske skoles historie. Også Hellner havde savnet en sådan forening, idet han ”med misundelse” havde set den publikationsvirksomhed, som Föreningen för svensk undervisningshistoria udfoldede. De erfarede, at DLH ville oprette et institut og derfor tog kontakt,²⁹ men da instituttets arbejde skulle være videnskabeligt funderet, manglede der en forening som bindeled mellem ”de videnskabeligt arbejdende forskere og andre interesserede”, hvor alle med interesse for skolens historie kunne mødes. En anden opgave for selskabet skulle være indsamling og bevaring af arkivalier, undervisningsmidler, elevarbejder m.v., som var i fare for at gå tabt ”i disse år, hvor så mange gamle landsbyskoler sælges til sommerhuse eller plasticfabrikker”.³⁰

På den stiftende generalforsamling fik selskabet følgende formål: ”at udbrede kendskab til og interesse for dansk skolehistorie og i samarbejde med Danmarks Lærerhøjskoles Institut for dansk Skolehistorie at virke for forskning inden for dette område og for indsamling og bevaring af skolehistorisk materiale”. Det var meningen, at der skulle udsendes et årsskrift, og der kunne afholdes møder, foredrag og ekskursioner m.v.³¹ Den første styrelse bestod af Hellner (formand), Ingemann Petersen (næstformand), Skovgaard-Petersen (sekretær), Markussen (kasserer) samt repræsentanter for lærere, seminarier, arkivvæsenet, Aarhus Universitet og personalhistorien.

En af de første opgaver for selskabet blev deltagelse i det udvalg, der blev nedsat for at sikre skolehistorisk interessant materiale – under ledelse af rigsarkivar Johan Hvidtfeldt og med deltagelse af repræsentanter for instituttet, selskabet, museerne og arkivvæsenet. Udvalget skal bl.a. ses i lyset af de nedlæggelser af landsbyskoler, som fandt sted i 1960’erne, og af kommunalreformen 1970, der betød, at de mange små sognekommuner indgik i større primærkommuner, hvor fokus ikke nødvendigvis var på forgængernes arkivalske kulturarv. Udvalgets arbejde mandede ud i, at Undervisningsministeriet i 1972 udsendte et cirkulære om bevaring af arkivmateriale, inventar og undervisningsmidler af skolehistorisk interesse. Heri blev skolemyndighederne opfordret til at sikre materiale af skolehistorisk interesse, det være sig skoleprotokoller, fotografier, skoleinventar (som burde tilbydes til lokale museum eller Statens Pædagogiske Studiesamling) eller undervisningsmidler (der også kunne tilbydes Statens Pædagogiske Studiesamling).³²

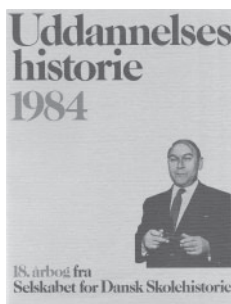
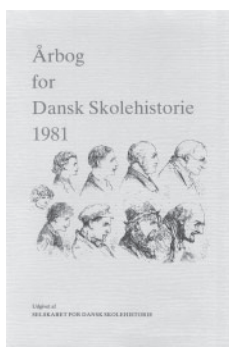
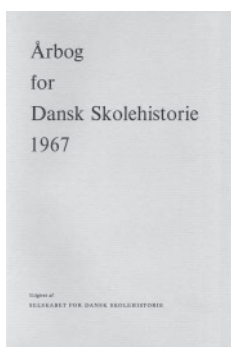
29 Årbog 1967: 142

30 RA. Uddannelseshistorisk Selskab: Referater fra generalforsamlinger og årsmøder 1966-2009, indbydelse 7.11.1966 til stiftende generalforsamling fra Selskabet for Dansk Skolehistorie c/o Statens Pædagogiske Studiesamling.

31 RA. Uddannelseshistorisk Selskab: Referater fra generalforsamlinger og årsmøder 1966-2009, referat af stiftende generalforsamling 27. november 1966.

32 RA. Uddannelseshistorisk Selskab: Mødereferat og materiale fra Udvalget til indsamling af materiale til dansk skolehistorie 1967-1973. Skovgaard-Petersen 1969-70.

Udsendelse af en årbog har igennem alle årene været selskabets hovedaktivitet. Der er udsendt 49 årgange med omkring 190 sider i hver årgang. De første årtier havde en årbog 140-60 sider i gennemsnit, men som en følge af, at det blev nemmere at skrive artikler (computerens indtog) og billigere at trykke bøger/tidsskrifter, voksede årbogen til 200-50 sider i 2000-årene. Omfangsmæssigt var 2003-årbogen med sine 288 sider den største årbog gennem hele perioden. De senere år har de stigende portopriser betydet, at der er mere fokus på årbogens omfang og papirets tykkelse for at holde udgifter inden for den sum penge, der er til rådighed. Årbogen ligger nu på 250 sider, trykt på lidt tyndere papir end tidligere.

I de første år var der ingen illustrationer på forsiden, men fra 1972 var der stregtegninger – i 1981 således en tegning fra svenske B.C. Rodhes bog *Läraren som uppfostrare*, hvor man kan se, hvordan det går for den, der lod sig påvirke af lærerens opdragelse, og dem, der ikke blev det. I det første nummer af *Uddannelseshistorie* fra 1984 prægede lærerformanden Stinus Nielsen forsiden. I 1988 skiftede årbogen igen format – i øvrigt med et ungdomsbillede af Roar Skovmand på forsiden. Fra 2007 har islandske Fanney Antonsdóttir forsynet både forside og de enkelte artikler med hendes karakteristiske tegninger.

Den første årbog rummede som ovenfor nævnt forskelligartede artikler, hvor der dækkede et bredt spektrum inden for skole- og uddannelseshistorien, og hvor der var oversigt over ny skolehistorisk litteratur og anmeldelser af nye bøger. Årbogens artikeldel havde indtil for ti år siden hvert år et blandet indhold, som kunne dække den bredt funderede medlemsskares interesse. Artiklerne var skrevet af forskere eller skolehistorisk interesserede, ofte personer med en faglig tilknytning til artiklens emne; således skrev friskolelærer Eilif Frank om friskolen og handelsskolelærer Flemming Lind Hansen om handelsskolen. Årbogens artikler handlede især om folkeskolens forhold, friskolen, lærerstanden og højskolen, hvorimod gymnasiet og specielt de erhvervsfaglige uddannelser ikke fylder nær meget som folkeskolen, når man læser de mange årbøger igennem; også universitetet var fraværende i årbogen. Dette kan skyldes mange forhold, bl.a. hvilke artikler redaktionen modtog eller ønskede at modtage, uddannelseshistorikeres fokus på bestemte uddannelsesretninger – eller måske manglende interesse for de uddannelser, man ikke selv har været en del af?

Årbog for Dansk Skolehistorie fik ny redaktør i 1983, hvor Søren Ehlers tog over. Redaktørskiftet resulterede i et nyt layout og et nyt navn til årbogen, der fra og med 1984-årgangen hedder *Uddannelseshistorie*. Den nye årbogs fysiske fremtoning blev mere kvadratisk (17½ x 23 cm) end de tidligere årgange, der var mere aflange (16½ x 24 cm), årbogen fik en ny omslagsfarve, der kom flere illustrationer, og årsbibliografien blev overdraget til en bibliotekar og udvidet, ligesom anmeldersektionen blev relanceret. I forordet til den nye årbog skrev redaktionen, at man gerne ville udvide ”årbogens synsfelt. Det vil omfatte SKOLE, OPDRAGELSE, UNDERVISNING OG OPLYSNING”.³³ En nyskabelse var også samtalen med en central aktør inden for uddannelsesverdenen; frem til 2003 bragte årbogen interviews med f.eks. undervisningsministre som K. Helveg Petersen, Ritt Bjerregaard og Bertel Haarder, DLF’s formand Stinus Nielsen eller højskolemanden og politikeren Poul Dam.

Årbogen 2003 blev den første årgang, der udkom som et særligt temanummer, nemlig i anledning af jubilæet for almenskoleloven af 1903 og den nye gymnasie-reform fra 2003. Her blev gymnasiets forhold i 1800- og 1900-tallet gjort til genstand for undersøgelse.

Som led i en relancering af *Uddannelseshistorie* blev årbogen omlagt til temaårbog i 2006. Baggrunden for denne beslutning havde sin oprindelse i en mål-sætningsdebat, som den daværende formand Søren Ehlers indledte i 2002. Det blev bl.a. udmøntet i vedtægtsændringen i 2004, hvor det blev fastlagt, at indholdet i *Uddannelseshistorie* skulle være videnskabelige artikler, som skulle være fag-fællebedømte (peer review).³⁴ Debatten blev videreført af Keld Grinder-Hansen,

33 Årbog 1984: 7-8.

34 Årbog 2002: 279-80. RA. Uddannelseshistorisk Selskab: Vedtægter 1966-2010, vedtægter 2004.

da han tiltrådte som formand i 2004, jf. nedenfor.³⁵ Udfordringen var, at selskabet havde et vigende medlemstal samt en skæv aldersfordeling med mange ældre medlemmer og kun få yngre. De mange lærere og skoleadministratorer m.v., som i 1970'erne og 1980'erne havde meldt sig, forsvandt, enten fordi de meldte sig ud, når de kom op i årene, eller fordi de døde. Og den nye generation af lærere og ansatte i skoleforvaltningerne følte sig ikke på samme måde knyttet til skolens fortid. Forbindelsen mellem forskere og andre interesserede, der havde været et af selskabets formål, blev således minimeret.

Den ændrede medlemsprofil gjorde nødvendigt at nytænke årbogen, så man tillige fik et yngre, universitetsansat publikum i tale, idet der her var en ny generation af forskere, som beskæftigede sig med uddannelsessystemet i historisk lys. Derfor blev årbogen omlagt til temanumre med et nyt layout, og to nye redaktører blev udpeget: Jesper Eckhardt Larsen (historisk pædagogik) og Susanne Wiborg (komparativ pædagogik). Den nye årbog blev mere international og komparativt orienteret, især grundet redaktionens forskningsinteresser, men også fordi udviklingen inden for universitetsverdenen gik denne vej. Hvor årbogen før havde haft meget fokus på grundskoleområdet, har temanumrene handlet om emner som Livslang læring, Religion og uddannelse, In- og eksklusion, Globalisering, Humanioras fødekæde og Det moderne universitet.

En vigtig del i årbogen har været oversigten over skolen i årets år (oprindeligt "Skole og Samfund"), som har været bragt siden 1968, jf. Signe Holm-Larsens artikel i denne årbog. Også den årlige oversigt over ny dansk uddannelseshistorisk litteratur er indgået som et væsentligt bidrag til årbogen.

Foruden årbogen har selskabet udgivet flere videnskabelige afhandlinger, erindringer og kildesamlinger, f.eks. Christen Kolds dagbog 1842-47 (1979), Færøernes skolehistorie (1994), forsvarrets civilundervisning 1952-73 (2001), landsbylærer Knud Ottosens erindringer 1821-1907 (1977), friskoleloven af 1855 (1982) og bibliografi over dansk uddannelseshistorie 1948-2004 (2005).

Tillige har årsmøderne udgjort en væsentlig del af aktiviteterne, især i perioden før 2000, med besøg på uddannelsesinstitutioner med en speciel uddannelseshistorisk interesse; der har været besøg på arkiver, højskoler, seminarier, handelskoler og gymnasier.³⁶ I 2000-årene blev det vanskeligere at sikre et tilstrækkeligt "kundegrundlag" for årsmøder og generalforsamlinger, og fra 2008 er der kun afholdt generalforsamlinger, de senere år mest i København.

Som grundlag for disse mange aktiviteter har et tilbagevendende tema på styrelsesmøder og generalforsamlinger været rekruttering af medlemmer, idet deres kontingent betaler for udgivelse af årbog og andre publikationer, afholdelse af medlemsarrangementer osv. Allerede i 1967 blev der udarbejdet en rekla-

35 RA. Uddannelseshistorisk Selskab: Referater fra generalforsamlinger og årsmøder 1966-2009, generalforsamling 22. april 2006.

36 Hellner 1995.

mefolder,³⁷ og der blev i de følgende år lavet fremstød for at hverve medlemmer. Ved udgangen af 1967 var der 315 medlemmer i selskabet, et antal, som voksede til 756 i 1980. Det var især folkeskolelærere og institutioner, som meldte sig ind, således som det var tilfældet i 1973, hvor alle medlemmer af amternes skoleudvalg tegnede abonnement.³⁸ Fra slutningen af 1980'erne og i 1990'erne faldt medlemstallet fra cirka 600 til cirka 400; bl.a. forsvandt mange institutionsmedlemsskaber, når institutioner blev lagt sammen, eller når der skulle spares.

Det faldende medlemstal fik i 1998 styrelsesmedlemmet Søren Ehlers til at fremlægge ideer til, hvordan man kunne udbrede interessen for selskabets virksomhed. Han fremhævede, at man bl.a. skulle overveje selskabets navn. Således ville social- og sundhedsuddannelserne og pædagogområdet ikke umiddelbart være tiltrukket, når det hed Dansk Skolemuseum og Skolehistorisk Selskab.³⁹ Ehlers' valg til formand i 2001 blev indledningen til en modernisering af selskabet og dets virke. Han ønskede en ”målsætningsdebat”, hvor selskabets formålsparagraf blev ændret, så det danske fyldte mindre og det mellemfolkelige eller internationale mere.⁴⁰ I denne debat indgik også en drøftelse af et nyt indhold til årbogen. De nye vedtægter kunne vedtages i 2004. Selskabet ændrede navn til Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie for at markere, at selskabet omfat-

tede uddannelsernes historie og ikke kun skolens historie. Selskabets virkeområde var derfor alle uddannelser fra førskolealderen til de lange videregående uddannelser. På samme måde skulle ”forskning og formidling inddrage samspil og sammenligning med udviklingen uden for landets grænser”, dvs. en mere international orientering end den hidtidige, hvor det danske havde spillet en væsentlig rolle.⁴¹

Skolemuseets leder Keld Grin-der-Hansen blev formand i 2004 og fortsatte Ehlers' bestræbelser for at udvide selskabets målgruppe og relancere årbogen.⁴² Baggrunden var

Selskabet fik dets første hjemmeside i år 2000, som siden er blevet væsentligt udbygget og i 2016 bl.a. rummer alle de artikler, oversigter og anmeldelser, som har været bragt i årbogen siden 1967.

37 RA. Uddannelseshistorisk Selskab: Referat fra generalforsamlinger og årsmøder 1966-2009.

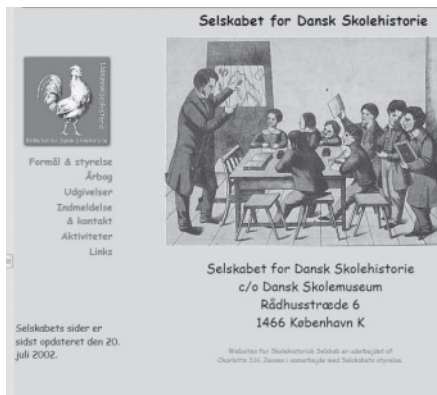
38 Tallene stammer fra referater fra styrelsesmøder og fra årsmøder.

39 RA. Uddannelseshistorisk Selskab. Referat fra styrelsesmøder 1967-2009, møde 24. oktober 1998.

40 Årbog 2003: 279-80.

41 RA. Uddannelseshistorisk Selskab. Vedtægter 1966-2010, vedtægter 2004.

42 RA. Uddannelseshistorisk Selskab. Referat fra styrelsesmøder 1967-2009, møde 30. april 2005.

et stadigt vigende medlemstal og en deraf følgende nedgang i indtægterne, og selskabets økonomiske situation var ikke god. Styrelsen besluttede derfor, at selskabets hovedprodukt måtte relanceres for at tiltrække flere medlemmer og dermed også sikre et stabilt indtægtsgrundlag. En ny redaktion blev udpeget, og en ny, temabaseret årbog blev lanceret i 2006, jf. ovenfor. Samtidig opsagde man samarbejdsaftalen med Syddansk Universitetsforlag og overtog selv medlemsskartotek og udsendelse af årbogen for at nedbringe omkostningerne. Der blev indgået aftale med trykkeriet WERK om trykning af årbogen.

Omlægningen og relanceringen betød, at der kom ro omkring økonomien, således at der hvert år kan udsendes en årbog, som i de forløbne ti år er blevet selskabets kerneprodukt. Det er sket i en periode, hvor skolemuseet måtte lukke, men hvor det til gengæld har betydet, at selskabet har fået en mere markant plads som en af de centrale fora for dansk uddannelseshistorisk forskning. Medvirkende til den stabile økonomiske situation har også været årlige tilskud fra Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation (FKK) og Tidsskriftstøtteudvalget. Samtidig digitaliserede selskabet i 2011-12 alle ældre årgange af *Uddannelseshistorie* og gjorde dem tilgængelige på selskabets hjemmeside for at så mange som muligt kunne bruge årbogens mange artikler. Digitaliseringen var et resultat af FKK's krav om open access, dvs. at tidsskrifter, som får støtte, senest et år efter støtten skal stille tidsskriftets indhold gratis til rådighed. Det digitaliserede materiale blev lagt ud på selskabets nydesignede hjemmeside, som er tiltænkt rollen som det sted, hvor forskere, studerende og andre med interesse for området søger uddannelseshistorisk viden og information.

Dansk Skolemuseum 1995–2008

I efteråret 1995 kunne Dansk Skolemuseum åbne – eller genåbne. Der havde nemlig frem til 1934 været et landsdækkende skolemuseum i København. Det var blevet oprettet i 1887 af læreren i Gladsaxe, Emil Sauter (1832-1901). Formålet med museet var at udbrede kendskabet til godt, moderne skolemateriel og til gode undervisningsmidler, at drive et pædagogisk bibliotek og at indsamle materiale til belysning af skolens historie. Dansk Skolemuseum blev i 1920 delt i en biblioteksdel og en museumsdel, hvor biblioteksdelen blev den førende, mens den skolehistoriske samling ikke blev prioriteret særligt højt. I 1933 blev en del af den skolehistoriske samling deponeret i Den Gamle By i Aarhus, og året efter omdøbtes museet til Statens Pædagogiske Studiesamling (fra 1973 Danmarks Pædagogiske Bibliotek). Derved kom samlingerne til at føre ”en skyggetilværelse”, hvor hovedparten af samlingerne forblev uregistrerede og dermed utilgængelige.⁴³

Fra slutningen af 1970'erne gjorde Institut for Dansk Skolehistorie opmærksom på, at der burde tages hånd om den samling af undervisningsmaterialer,

43 Hellner 1987 (citater s. 28). Grindler-Hansen 2001.

som befandt sig hos Danmarks Pædagogiske Bibliotek (DBP), men det var først i midten af 1980'erne, at arbejdet med et (nyt) skolemuseum blev igangsat, især drevet frem af forskningsbibliotekar Christian Glenstrup, DBP. Selskabet rettede i 1985 henvendelse til undervisningsminister Bertel Haarder for at få midler til at ordne og registrere samlingen.⁴⁴ Selskabet fik ikke svar, men et indirekte kom, da ministeriet i 1986 nedsatte et udvalg til vurdering af den museale samlings værdi. Udvalget anbefalede samlingen som et velegnet grundlag for oprettelse af moderne dansk skolemuseum.⁴⁵ En fornyet henvendelse til Haarder i 1989 gav et negativt resultat, da ministeren ikke kunne finde midler til et museums drift.⁴⁶

Ved regeringsskiftet i 1993 blev den radikale Ole Vig Jensen undervisningsminister. Allerede i 1988 havde Glenstrup taget kontakt til Vig Jensen, og han var blevet interesseret i sagen.⁴⁷ Med Vig Jensen som minister kom der derfor gang i planerne om at (gen)åbne museet, og et samarbejde mellem ministeriet, Danmarks Lærerforening (DLF) og Lærerstandens Brandforsikring (LB) blev etableret. Ministeriet udlånte samlingen til rådighed for museet og gav et årligt driftstilskud på 800.000 kr., mens DLF stillede en bygning i Rådhusstræde 6 til rådighed. LB bidrog ligeledes med 800.000 kr. i årligt tilskud.⁴⁸

Museet kunne på mange måder tage over fra det nedlagte Institut for Dansk Skolehistorie som den centrale aktør på det skole- og uddannelseshistoriske felt. Fra 1997 havde museet en museumsuddannet leder og museumsfagligt personale, som i de følgende år arrangerede 3-4 særudstillinger hvert år, besvarede

Dansk Skolemuseums logo var et silhuetklip af F.L. Schmitz fra 1916, der viser en undervisningssituation. Det er Græsted-degneren Peter Rugaard, der underviser tre af sønnerne i hhv. læsning, skrivning og regning, som var landsbyskolens hovedfag.

44 RA. Dansk Skolemuseum. Museets (gen)oprettelse 1985-1992, brev 19. november 1985 fra selskabet til undervisningsministeren.

45 Indstilling 1987. Årbog 1986: 188; årbog 1987: 243.

46 RA. Dansk Skolemuseum. Museets (gen)oprettelse 1985-1992, brev 26. maj 1989 fra selskabet til undervisningsministeren.

47 RA. Dansk Skolemuseum. Museets (gen)oprettelse 1985-1992, brev 4. juli 1988 fra Christian Glenstrup til Ole Vig Jensen. Årbog 1992: 13-18.

48 Glenstrup & Skovgaard-Petersen 1995.

mange faglige forespørgsler og ikke mindst tog imod de flere tusinde personer, som besøgte museet. I museets første tiår blev der arrangeret 25 større eller mindre særudstillinger, og omkring 90.000 mennesker havde besøgt museet. Derimod kom museet ikke i bund med at ordne og registrere de mange genstande, som man havde ”arvet” fra DPB, og selvom den løbende registrering af nyindkommet materiale var det svært at finde ressourcer til.

I 2003 blev formål og vision med museet formuleret: at sikre, registrere og udbygge den skolehistoriske samling, at sikre grundlaget for museets position som hovedmuseum for uddannelses- og skolehistorie og at indtage en position blandt verdens bedste skole- og uddannelseshistoriske museer i form af centralmuseum og kulturcenter. Udfordringen var dog, at museets basisbudget forblev uændret med de samme 1,6 mio. kr. fra ministeriet og LB. Da bevillingen ikke ændrede sig i takt med den almindelige løn- og prisudvikling, var der reel tale om et fald i museets indtægter. Det var derfor svært at opretholde et højt ambitionsniveau, hvad angik forskning og forskning, eller at få samlingerne registreret. Museet kunne i 2005 fejre ti års jubilæum, men var økonomisk presset grundet vigende driftstilskud og nyttilkomne arbejdsopgaver. En planlagt jubilæumsudstilling kunne ikke derfor ikke realiseres, og der var kun arrangeret en særudstilling i årets løb.⁴⁹

I årene op mod 2008 forsøgte museets bestyrelse at få museet integreret i Nationalmuseet, men det havde ikke ressourcer til at tage sig af skolemuseets store samlinger, hvoraf mange af dem stadig var uregistrerede, og Kulturministeriet sendte sagen tilbage til Undervisningsministeriet. I foråret 2008 besluttede LB at fjerne sit driftstilskud til museet. Da hverken Kulturministeriet eller Undervisningsministeriet ville træde til med det manglende beløb, måtte museets bestyrelse konstatere, at der ikke var økonomisk grundlag for at videreføre museet. Museet lukkede derfor 31. december 2008, og alle genstande og arkiver blev opmagasineret.⁵⁰

Hovedparten af museets beholdning af arkiver afleveret til Rigsarkivet i 2010-12. Den øvrige resterende del forblev sammen med de mindst 60.000 museums-genstande pakket ned i containere. Efter ihærdigt arbejde fra en projektgruppe med professor mso Ning de Coninck-Smith i spidsen lykkedes det nogle år senere at skaffe private fondsmidler, så museet kan genopstå, dog i en ny form. I foråret og sommeren 2016 blev containerne pakket ud takket været en bevilling fra A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal; samlingerne blev fordelt til interesserede museer over hele landet, hvor de kan indgå i det lokale museums formidling af skolens historie. Samtidig er det i skrivende stund planen, at der skal opbygges et digitalt museum, som kan formidle skolens historie til den brede almenhed; målgruppen er især grundskolens elever og lærere.⁵¹

49 Årbog 1998: 111-17; årbog 1999: 165-72; årbog 2000: 139-47; årbog 2001: 213-20; årbog 2002: 169-76; årbog 2003: 240-46; årbog 2004: 105-09; årbog 2005: 143-49.

50 Politiken 13.11.2008, Information 23.12.2008.

51 Folkeskolen.dk 31.3.2016.

Nye forskningsmiljøer, professionshistoriske samlinger og lokale skolemuseer

Selvom man skulle tro, at der med museets nedlæggelse ikke længere er en central uddannelseshistorisk institution, er det dog ikke tilfældet. Fra begyndelsen af 2000-årene er der blevet opbygget et aktivt uddannelseshistorisk miljø på Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU) under Aarhus Universitet, som både har resulteret i flere ph.d.-afhandlinger med fokus på den nyere uddannelseshistorie⁵² og store forskningsprojekter. Her har især Ning de Coninck-Smith haft en central rolle med to større projekter, dels ”Skolen for livet – skolesystem og livshistorier – Danmark 1945-2005” (2005-08) med tilknyttede ph.d.-stipendiater,⁵³ dels ”Dansk Skolehistorie. Hverdag, vilkår og visioner” (2009-15) sammen med Charlotte Appel, der udmøntede sig i et fembindsværk om den danske grundskoles historie fra middelalderen til 2015.⁵⁴ Nævnes skal også projektet ”Pædagogprofessionens historie” (2012-15), der har resulteret i et tobindsværk om børnehavernes og pædagogfagets historie 1820-2015.⁵⁵ Ligeledes er der på de andre universiteter uddannelseshistoriske studiemiljøer, f.eks. i Aalborg omkring forskere som Christian Ydesen, Mette Buchardt og Karen Egdal Andreasen. På Syddansk Universitet havde man Dansk Institut for Gymnasiepædagogik, hvor gymnasiehistorikeren Harry Haue spillede en central rolle, jf. Harry Haues artikel i denne årbog. Endelig er der på Rigsarkivet flere skole- og uddannelseshistoriske forskere.

Fembindsværket Dansk Skolehistorie – Hverdag, vilkår og visioner udkom i årene 2013-2015 og er den første samlede fremstilling af grundskolens historie, siden Joakim Larsen skrev sine nu klassiske arbejder om folkeskolens historie i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet.

(Foto: Cruxten Wéber Nielsen).

Også i professionshistoriske selskaber foregår der forskning og historieskrivning. Her skal nævnes to eksempler. Dansk Pædagogisk Historisk Forening, grundlagt 1988, har til formål ”at indsamle, registrere, bearbejde og formidle kildemateriale af betydning for dansk pædagogisk historie, sådan som den er kommet til ud-

52 Feks. Wiborg 2005; Larsen 2006; Braad 2008; Larsen 2009; Ydesen 2011; Hamre 2012.

53 Bjerg 2011; Rosén Rasmussen 2011.

54 Appel & Coninck-Smith 2013-15.

55 Bayer; Kristensen 2015a; Bayer; Kristensen 2015b.

tryk i børneinstitutioner”.⁵⁶ Foreningen driver også fra 1999 en pædagoghistorisk studie- og museumssamling. På samme måde har Historisk Selskab for Handicap og Samfund siden 1986 arbejdet for at beskrive og bevare handicaphistorien, også for at øve indflydelse på samfundet, f.eks. når man skal forstå og formulere nye mål for samfundets tilbud til mennesker med handicap eller medvirke til at flytte ikke-handicappedes holdninger til mennesker med handicap.⁵⁷

Ved siden af Dansk Skolemuseum var og er der flere lokale skolemuseer, som formidler skolens historie med udgangspunkt i en konkret skolebygning: Prins Carls Skole på Østsjælland, den reventlowske skole i Gærup på Fyn, Hodde Skole i Vestjylland, forskolen i Flakkebjerg på Sydsjælland og de to sønderjyske museer, den danske skole i Over Lerte (Sønderjysk Skolemuseum) og den tyske skole i Aabenraa (Deutsches Schulmuseum Nordschleswig).

Afrunding

Igennem de forløbne 50 år har der på det uddannelseshistoriske felt været tre centrale aktører: Institut for Dansk Skolehistorie 1965-91, Dansk Skolemuseum 1995-2008 og Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie 1966ff med dens årbog fra og med 1967.

Institut for Dansk Skolehistorie blev oprettet i forlængelse af 150 års jubilæet for skoleanordningerne af 1814 og i en tid, hvor det kommunale landskab og landsbyskolen var under forandring. Kommunerne stod for at skulle lægges sammen til større enheder, og mange af de små landsbyskoler var blevet slået til større skoler eller nedlagt. Instituttet fik til opgave at udforske den danske skoles historie, idet instituttet som en del af Danmarks Lærerhøjskole skulle fokusere på folkeskolens tarv. Instituttet koncentrerede sig om to hovedområder: 1) Indsamling, registrering og udgivelse af skolehistorisk materiale og 2) Forskning med udgangspunkt i folkeskolen. Dette blev dog tolket bredt, og flere uddannelsesformer end blot folkeskolen blev genstand for udforskning.

Forskningsemner og -projekter, der ikke kunne rummes inden for instituttet, blev forankret i Selskabet for Dansk Skolehistorie, der ikke på samme måde var bundet af DLH's formål. Selskabet var tænkt som et bindeled mellem eller mødeforum for videnskabeligt uddannede forskere på DLH og på universiteterne og så skolehistorisk interesserede. Ligesom på instituttet spillede 1960'erne og 1970'ernes sikring og indsamling af skolehistorisk materiale en væsentlig rolle for selskabet. Hovedaktiviteten gennem alle årene har dog været udsendelse af en årbog med artikler, skrevet af forskere eller skolehistorisk interesserede.

I perioden 1995-2008 spillede Dansk Skolemuseum en central rolle inden for det uddannelseshistorie miljø og videreførte på den måde instituttets opgaver. Det blev til mange særudstillinger og mange besøgende, flere forskningsprojek-

56 Foreningens hjemmeside <http://www.paedhist.dk/OmForeningen.aspx> (set 15.7.2016).

57 Foreningens hjemmeside: <http://www.handicaphistoriskselskab.dk/site/Indhold/Formaal/> (set 15.7.2016).

ter og en begyndende registrering af de genstande, som museet havde fået/arvet fra forgængerer. Økonomiske udfordringer satte dog begrænsninger for museets virke, og da en stor del af driftstilskuddet faldt bort i 2008, måtte museet lukke og genstandene pakkes væk. Det er dog siden hen lykket at skaffe midler til udpakning af genstandene, som bliver fordelt til interesserede museer, hos hvilke de kan indgå i den lokale formidling af skolens historie.

Igennem de sidste 10-15 år er der opbygget uddannelseshistoriske miljøer på landets universiteter, der har resulteret i flere ph.d.-afhandlinger og store forskningsprojekter, især på DPU, men også på universiteterne i København, Odense og Aalborg. Ligeledes spiller professionshistoriske selskaber og lokale skolemuseer en aktiv rolle i udforskning og formidling af det danske uddannelsessystems historie.

Institutioner er således opstået og forgået, nogle har ændret fokus og karakter, mens andre er kommet til gennem de sidste 50 år. Til trods for forandringer og omskiftelige forhold har der gennem alle årene været – og stadig er – et rigt og levende uddannelseshistorisk miljø.

Summary

In 2016, the Danish Society for the History of School and Education publishes yearbook no. 50. Over the past five decades, many of the results from research into the history of the Danish educational system have been published in the yearbook. This article describes the institutions and associations that have set the framework for Danish educational history since the 1960s: the Society and its yearbook from 1966 and onwards, the Institute for the History of the Danish School 1965-91, the Danish School Museum 1995-2008, and new research institutions, museums/collections for educational branches, and local school museum.

Christian Larsen (f. 1974), cand.mag. fra Københavns Universitet 2000, ph.d. fra Aarhus Universitet 2009 og seniorforsker i Rigsarkivet. Forsker i dansk uddannelseshistorie ca. 1780-1920. Har redigeret Realskolen gennem 200 år – kundskaber og erhvervsforberedelse 1-2 (2010) og s.m. Pernille Sonne og Erik Nørr skrevet bind 2 til fembindsværket Dansk Skolehistorie – hverdag, visioner og vilkår om perioden 1780-1850 (2013).

Kilde- og litteraturliste

Utrykt materiale i Rigsarkivet

Uddannelseshistorisk Selskab

Vedtægter 1966-2010

Referater fra generalforsamlinger og årsmøder 1966-2009

Referat fra styrelsesmøder 1967-2009

Mødereferat og materiale fra Udvalget til indsamling af materiale til dansk skolehistorie 1967-1973

Trykt materiale

- Appel, Charlotte; Ning de Coninck-Smith (2011-25), *Dansk skolehistorie. Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år*. Bd. 1-5. Aarhus: Universitetsforlag.
- Bayer, Søs; Jens Erik Kristensen (2015a) (red.), *Kald og kundskab. Brydninger i børnehavepædagogikken 1870 til 2015*. Kbh.: U Press.
- Bayer, Søs; Jens Erik Kristensen (2015b) (red.), *Kamp og status. De lange linjer i børnehavestitutio- nens og pædagogprofessionens historie 1820 til 2015*. Kbh.: U Press.
- Berliner, Peter (1987), *Afhængighed og udfordring. Skolen i Grønland og i den tredje verden*. Kbh.: In- stitut for Dansk Skolehistorie, Danmarks Lærerhøjskole.
- Bjerg, Helle (2011), *Skoling af lyst. Fantasier og fornemmelser i tre elevgenerationers erindringer om li- vet i skolen 1950-2000*. Kbh.: Aarhus Universitet.
- Bonde, Aage; Degn, Ole (1999), *Nørrejysk skolehistorie. Skolehistorisk arkivmateriale i bispe-, provste- og præstearkiver i Landsarkivet for Nørrejylland*. Viborg: Landsarkivet for Nørrejylland.
- Braad, Karen B. (2008), *Er teori praktisk? En historisk undersøgelse af teori, praksis og praktik i lærerud- dannelsen, med særlige nedslag i læreruddannelserne fra 1894 og 1966*. København: Danmarks Pæda- gogiske Universitetskole.
- Caplat, Guy (1978), Le Service d'histoire de l'éducation. Historique et missions. I: *Histoire de l'édu- cation*, décembre 1978, s. 3-11.
- Caspard, Pierre; Rogers, Rebecca (2012), The history of education in France: a laboriously useless sci- ence? I: J.E. Larsen (red.), *Knowledge, Politics and the History of Education*. Berlin: Lit Verlag, s. 73-85.
- Caspard, Pierre (1998), L'éducation, son histoire et l'État. L'exemple français. I: *Annali di Storia dell'educazione e delle istituzioni scolastiche*, 5, s. 101-23.
- Coninck-Smith, Ning de (1988), *Børn og skole i København 1840-1920. Licentiatafhandling*. Kbh.: In- stitut for Dansk Skolehistorie, Danmarks Lærerhøjskole.
- ConinckSmith, Ning de (2000), *For barnets skyld. Byen, skolen og barndommen 1880-1914*. Kbh.: Gyl- dendal.
- Degnbol, Lejf (1985), Folkeskolens undervisningsplaner. I: *Uddannelseshistorie 1985*, s. 47-64.
- Degnbol, Lejf (1989-91), *Samling af Danske Folkeskolelove 1539-1989 + Tillæg 1989-1991*. Kbh.: Insti- tut for Dansk Skolehistorie, Danmarks Lærerhøjskole.
- Degnbol, Lejf (2001), Vagn Skovgaard-Petersen og Institut for Dansk Skolehistorie. I: *Institut Selskab Museum. Skolehistorisk hilsen til Vagn Skovgaard-Petersen*, red. Inger Schultz Hansen og Erik Nørr. Kbh.: Selskabet for Dansk Skolehistorie, s. 9-20.
- Ehlers, Søren (1983), *En lokal grundtvigsk bevægelse. Etableringen af grundtvigske institutioner i Nord- vestsjælland 1864-94*. 2. udg. Odense: Landbohistorisk Selskab.
- Ehlers, Søren (1983), Ungdomsskolens oprindelse. I: *Årbog for Dansk Skolehistorie 1983*, s. 7-44.
- Ehlers, Søren (2000), *Ungdomsliv. Studier i den folkeoplysende virksomhed for unge i Danmark 1900- 1925*. Kbh.: Alinea.
- Ehlers, Søren (2001), Vagns fiskedræt. Om netværksdannelse og pædagogisk sociologi. I: *Institut Sel- skab Museum. Skolehistorisk hilsen til Vagn Skovgaard-Petersen*. Red. Inger Schultz Hansen og Erik Nørr. Kbh.: Selskabet for Dansk Skolehistorie, s. 35-44.
- Engberg, Hanne (1985), *Historien om Christen Kold. En skolehistorisk afhandling*. Kbh.: Gyldendal.
- Glenstrup, Christian; Vagn Skovgaard-Petersen (1995), Dansk Skolemuseum – og pædagogisk stu- diesamling. I: *Uddannelseshistorie 1995*, s. 11-12.
- Grinder-Hansen, Keld (2001), Dansk Skolemuseum 1887-1934 – materialesamling og museum. I: *Institut Selskab Museum. Skolehistorisk hilsen til Vagn Skovgaard-Petersen*, red. Inger Schultz Hansen og Erik Nørr. Kbh.: Selskabet for Dansk Skolehistorie, s. 45-61.
- Groppe, Carola (2012), History of Education in Germany: Historic Development – Results – Rai- son d'être. I: J.E. Larsen (red.), *Knowledge, Politics and the History of Education*. Berlin: Lit Verlag, s. 179-93.
- Hamre, Bjørn (2012), *Potentialitet og optimering i skolen. Problemforståelser og forskellssætninger af ele- ver – en nutidshistorisk analyse*. Kbh.: Aarhus Universitet.

- Hellner, Robert (1987), *Dansk Skolemuseum. Statens Pædagogiske Studiesamling. Danmarks Pædagogiske Bibliotek. 1887 1. marts 1987*. Kbh.: Danmarks Pædagogiske Bibliotek.
- Hellner, Robert (1995), Selskabets 30 årsmøder 1966-1995. I: *Uddannelseshistorie* 1995, s. 175-77.
- Hilden, Adda (1984), Kvindepædagogik i 1800-tallet – baggrund og forudsætninger. I: *Unge Pædagoger* 1984, nr. 1, s. 22-27.
- Hilden, Adda (1984), Kvindepædagogik i 1800-tallet – emancipation og besindelse. I: *Unge Pædagoger* 1984, nr. 2, s. 3-9.
- Hilden, Adda (1987), Det københavnske skolevæsen i 1800-tallet. I: Adda Hilden, *Skal jeg sætte min datter i skole*. Aarhus: Modtryk, s. 16-35.
- Hilden, Adda (1989), Københavnske skolepiger i 1800-tallets midte. I: *Pigernes skole*, red. Adda Hilden og Anne-Mette Kruse. Aarhus: Klim, s. 11-26.
- Hilden, Adda (1993), Lærerindeuddannelse. I: *Dansk læreruddannelse 1791-1991*. Bd. 3. Odense: Odense Universitetsforlag, s. 19-303.
- Horn, Klaus-Peter (1996), Die "Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte" (1890-1938). I: Gert Geissler & Ulrich Wiegmann (red.), *Ausseruniversitäre Erziehungswissenschaft in Deutschland: Versuch einer historischen Bestandsaufnahme*, Köln/Weimar/Wien: Böhlau, s. 91-112.
- *Indstilling vedrørende den skolehistoriske samling på Danmarks Pædagogiske Bibliotek*. Kbh.: Danmarks Pædagogiske Bibliotek, 1987.
- Jessen, Kaare Ulrich (1983), Den vestjyske skoleordning. Agitationen for skoleordningens bevarelse i tiden før 1937. I: *Årbog for Dansk Skolehistorie* 1983, s. 45-69.
- Kampmann, Tage (1991), *Kun spiren frisk og grøn. Læreruddannelse 1945-1991*. Dansk læreruddannelse 1791-1991 bd. 2. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Karlshøj, Else (1989), Skolehistorie og statistik. I: *Uddannelseshistorie* 1989, s. 148-50.
- Karlshøj, Else (1991), *Hovedkilder til skolestatistik vedrørende landkommuner. 1935-1964*. Kbh.: Institut for Dansk Skolehistorie, Danmarks Lærerbhøjskole.
- Københavns Stadsarkiv (1973), *Skolearkiver i Københavns Stadsarkiv*. Kbh.: Københavns Stadsarkiv.
- Landsarkivet for Sjælland (1971), *Oversigt over skolehistorisk materiale i Landsarkivet for Sjælland m.m.* Kbh.: Landsarkivet for Sjælland m.m. og Institut for Dansk Skolehistorie.
- Landsarkivet for Sjælland m.m. (1984), *Sociale institutioner – særforborg. Gl. Bakkehus*. Arkivregistratur. Kbh.: Landsarkivet for Sjælland.
- Larsen, Christian (2009), *Fra skoleanordninger til Den Store Skolekommission. Studier i forandring i dansk uddannelsesstenkning 1814-1923 med særligt henblik på decentral uddannelse, privat uddannelse og professionsuddannelse*. Kbh.: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.
- Larsen, Christian; Jesper Eckhardt Larsen (2009), Mellem nyhumanister, nordister, internationalister og emancipatorer. Dansk uddannelseshistorie i små hundrede år. I: *Uddannelseshistorie* 2009, s. 99-111.
- Larsen, Christian; Jesper Eckhardt Larsen (2011), Between Freight-shippers and Nordists. Educational historiography in Denmark during the long twentieth century. I: *Jahrbuch für Historische Bildungsforschung*, 17, s. 245-69.
- Larsen, Christian; Jesper Eckhardt Larsen (2012), Between "Freight-shippers" and Nordicists: The political implications of educational historiography in Denmark. I: J.E. Larsen (red.), *Knowledge, Politics and the History of Education*. Münster: Litt Verlag, s. 225-49.
- Larsen, Jesper Eckhardt (2006), "ikke af brød alene...". *Argumenter for humaniora og universitet i Norge, Danmark, Tyskland og USA 1945-2005*. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Markussen, Ingrid (2007), Vagn Skovgaard-Petersen. 31. maj 1931- 7. april 2006. I: *Historisk Tidsskrift* 107, s. 276-83.
- Markussen, Ingrid (1978), Da Danmarks Lærerbhøjskole blev højere læreanstalt. I: *Årbog for Dansk Skolehistorie* 1978, s. 189-208.
- Markussen, Ingrid (1988), *Visdommens lænker. Studier i enevældens skolereformer fra Reventlow til skolelov*. Odense: Landbohistorisk Selskab.
- Markussen, Ingrid (1991), *Til Skaberens ære, statens tjeneste og vor egen nytte. Pietistiske og kameralistiske idéer bag fremvæksten af en offentlig skole i landdistrikterne i 1700-tallet*. Kbh.: Institut for Dansk Skolehistorie, Danmarks Lærerbhøjskole.

- Markussen, Ingrid (2001), Forskningstendenser ved Institut for Dansk Skolehistorie. I: *Institut Selskab Museum. Skolehistorisk hilsen til Vagn Skovgaard-Petersen*, red. Inger Schultz Hansen og Erik Nørr. Kbh.: Selskabet for Dansk Skolehistorie, s. 21-34.
- McGulloch, Gary (2012), The Changing Rationales of the History of Education. I: J.E. Larsen (red.), *Knowledge, Politics and the History of Education*. Berlin: Lit Verlag, s. 25-38.
- Nissen, Gunhild (1973), *Bønder, skole og demokrati. En undersøgelse i fire provstier af forholdet mellem den offentlige skole og befolkningen på landet i tiden ca. 1880-1910*. Kbh.: Beck tegn A/S.
- Nørgaard, Ellen (1977), *Lille barn, hvis er du? En skolehistorisk undersøgelse over reformbestræbelser inden for den danske folkeskole i mellemkrigstiden*. Kbh.: Gyldendal.
- Nørr, Erik (1989), *Gymnasieskoler. Administration og arkiv. Med registraturer over latinskoler, gymnasiers og studenterkursers arkiver i Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm*. Kbh.: ARKI-Varia/Selskabet for Dansk Skolehistorie.
- Nørr, Erik (1993), Lokalsamfundenes kamp om seminariedriften. I: *Dansk læreruddannelse 1791-1991*. Bd. 3. Odense: Odense Universitetsforlag, s. 305-453.
- Prondzynsky, Andreas von (2002), Wilhelm Münch: Pädagogische Praxis als Gegenstand der universitären Lehre. I: Klaus-Peter Horn & Heidemarie Kemnitz (red.), *Pädagogik Unter den Linden: Von der Gründung der Berliner Universität im Jahre 1829 bis zum Ende des 20. Jahrhunderts*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, s. 153-90.
- Qvistgaard, Johan; Ingrid Markussen (1984), *Dansk skolehistorie 1966-1980 – en bibliografi*. Kbh.: Danmarks Lærerhøjskoles Bibliotek; Institut for Dansk Skolehistorie, Danmarks Lærerhøjskole.
- Richardson, Gunnar (1996), ÅSU-seriens tillkomst. I: *Årsbøger i svensk undervisningshistorie*, 183, s. 9-15.
- Riis Larsen, Børge (1991), *Naturvidenskab og dannelse. Studier fysik- og kemiundervisningens historie i den højere skole indtil midten af 1800-tallet*. Kbh.: Dansk Selskab for historisk Kemi og Selskabet for Dansk Skolehistorie.
- Rósen Rasmussen, Lisa (2011), *Livet i skolen – skolen i livet. Eleverindringer om de materielle og sansede skolehverdag, Danmark 1948-2008*. Kbh.: Aarhus Universitet.
- Sirevåg, Tønnes (1981), Norsk selskab for skolehistorie. I: *Årbog for Dansk Skolehistorie* 1981, s. 186-87.
- Skovgaard-Petersen, Vagn (1969-70), Udvalget for sikring af skolehistorisk materiale. I: *Årbog for Dansk Skolehistorie* 1969, s. 153-54; 1970, s. 140.
- Skovgaard-Petersen, Vagn (1976), *Dannelse og demokrati. Fra latin- til almenskole. Lov om højere almenskoler 24. april 1903*. Kbh.: Gyldendal.
- Skovgaard-Petersen, Vagn (1976), Ti år. I: *Årbog for dansk Skolehistorie* 1976, s. 7-15.
- Skovgaard-Petersen, Vagn (1992), En status. Forsøg på et overblik. I: *Uddannelseshistorie* 1992, s. 69-78.
- Tuxen, Jette Kjærulf; Ole Tuxen (1978), *Vejen til Universitetet. Litteraturen om universitetsforberedende undervisning fra reformationen til nutiden. En bibliografi*. Kbh.: Selskabet for Dansk Skolehistorie.
- Wiborg, Susanne (2006), *Uddannelse og social samhörighed. Udviklingen af enhedsskoler i Skandinavien, Tyskland og England. En komparativ analyse*. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Wingender, Nete Balslev (1992), » – Drivhuset for den sygnende Plante! –«. *Børn og opdragelse i åndssvageanstalten Gl. Bakkehus 1855-1902*. Kbh.: Dansk Psykologisk Forlag.
- Waaben, Ebba (1978), *Skolehistoriske arkivalier i Rigsarkivet*. Kbh.: Rigsarkivet.
- Ydesen, Christian (2011), *The Rise of High-Stakes Educational Testing in Denmark (1920-1970)*. Frankfurt am Main: Peter Lang.